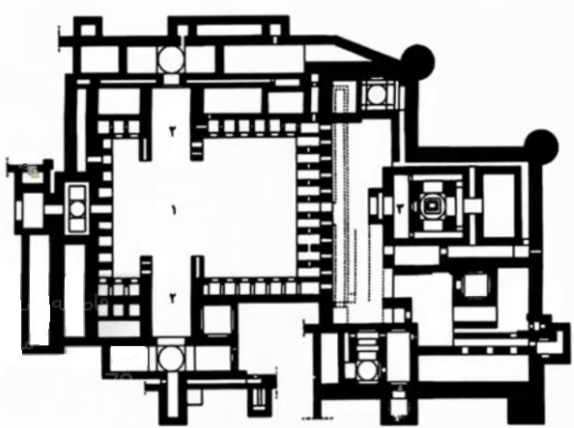
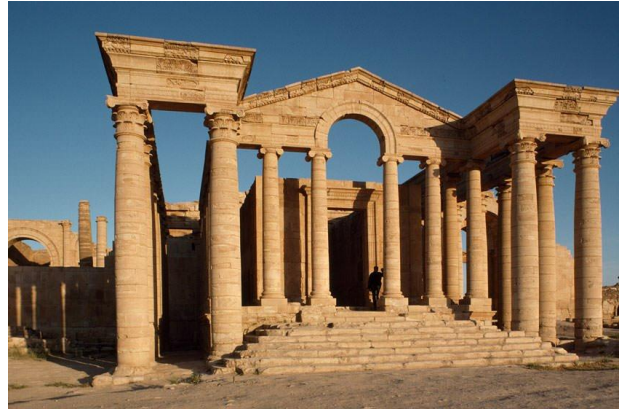
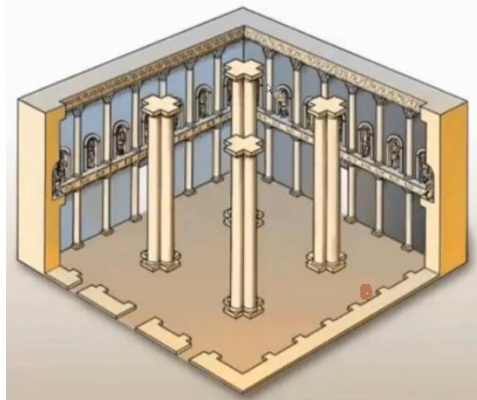

" معماری ایران پیش از اسلام : دوره سلوکیان و اشکانیان "

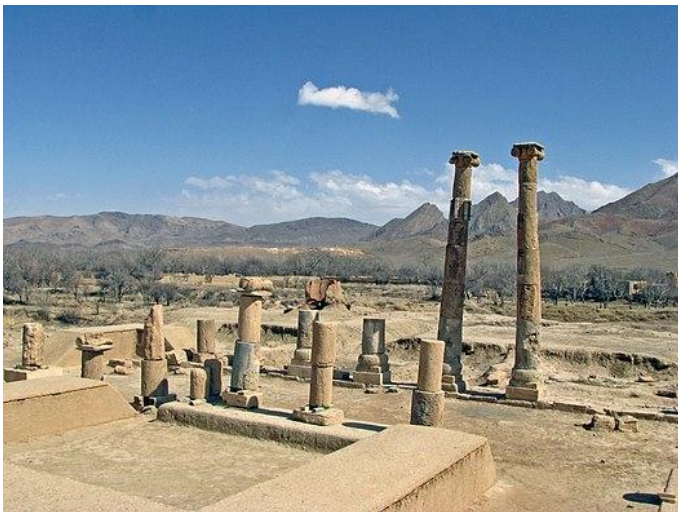
سلوکیان (312-248 ق.م) :

سلوکیان جانشینان **اسکندر مقدونی** در ایران بودند که به مدت حدود 60 سال حکومت کردند و به این ترتیب فرهنگ یونانی در سرزمین ایران نفوذ پیدا کرد و بعد از آن به تدریج رومی ها به درون ساختار ایران نفوذ کردند. در واقع فرهنگ ایرانی در این برهه تحت تاثیر تمدن های غرب قرار گرفت. و ما شاهد التقاط بیشتری در فرهنگ ایرانی هستیم. پایتخت های سلوکیان عبارتند از : **سلوکیه (عراق)، تیسفون (عراق) و انطاکیه (سوریه)**. مصالح مورد استفاده سلوکیان، سنگ تراش، خشت و آجر بود. سلوکیان شهری به نام **دورا اورپوس** را در نزدیکی فرات به صورت شطرنجی ساختند که تحت تاثیر **نظام شطرنجی یونانیان** بوده است.

از مهم ترین آثار سلوکیان می توان به معبد خورهه در محلات، آتشکده میل ازدها در فارس و نقش برجسته تندیس هرکول در بیستون نام برد.

معبد خورهه، قرن اول ق.م، محلات (استان مرکزی) :

این معبد دارای دو ستون **ایونیک** است.

اشکانیان، 250 تا 224 ق.م :

پایتخت های اشکانیان شهرهای نسا(ترکمنستان) و تیسفون (عراق) و دامغان(صد دروازه) است.

شهرسازی اشکانیان :

اشکانیان شهرسازی مدور دارند که ریشه شهرسازی مدور از یونان است. در قلب شهر، قسمت کاخ شاهی و ارگ قرار می گیرد. شهرهایی که اشکانیان می سازند : هترا، مرو، تیسفون، دارابگرد که هترا و مرو به صورت مدور طراحی شده اند. (تحت تاثیر شهرهای یونانی^۲)

شهر نسا، نزدیک عشق آباد (مهرداد گرت)، ترکمنستان، 173 تا 136 ق.م :

اولین و قدیمی ترین محل سکونت اشکانیان (پارتها) شهر نسا یا پارتانسا است. شامل یک ارگ است که بر روی یک صفا قرار دارد. دارای برج و باروست. (در واقع صفا و برج و بارو سیستم دفاعی شهر است). هندسه ارکان داخل شهر قائم الزاویه است. به جز یک فضای مدور که احتمالاً معبد بوده است. اشکانیان از طاق و گنبد استفاده می کردند.

" دو عنصر معماری ابداع اشکانیان : (1) ایوان و (2) گنبد. "

وجود این دو عنصر نشان دهنده این است که اشکانیان از طاق استفاده می کردند و قدیمی ترین جایی که از طاق استفاده کردند، شهر نسا است.

یکی از تالارهای ستون دار مجموعه نسا، تالاری مربعی شکل است با چهار ستون که هر ستون از چهار نیم ستون (پیلگ) تشکیل شده است. (ستون های چهارپیلگی). پلان این تالار، از نوع نه قسمتی درون گراست. تزئینات جداره این تالار یونانی-رومی است؛ طاق های رومی و نیم ستون های توسکانی و کورنتی. همچنین از فریژ برای دو قسمتی کردن جداره استفاده شده است^۳. در طاقچه های دیواره های این تالار تندیس نقش زن عربان دیده می شود (بغ دخت یا دختران خدا) که نشان از نفوذ فرهنگ غرب (یونان و رم) است. سقف این تالار تیرپوش چوبی است.

مجموعه-شهر نسا

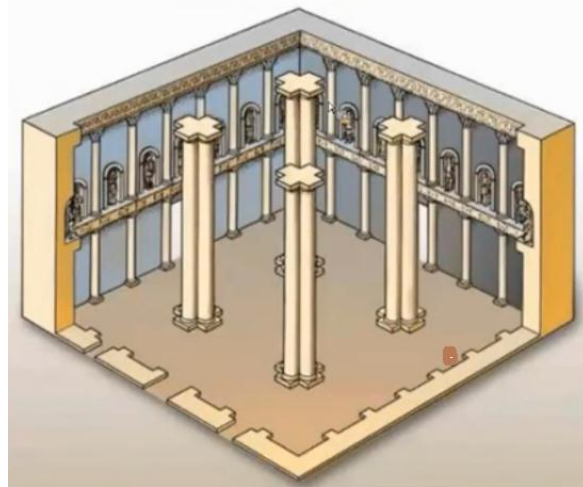
¹ شهر مدور به دلیل داشتن محیط کمتر نسبت به شکل های مشابه، مربع و ... راحتتر می توان از آنها دفاع کرد.

² بعداً ساسانیان شهرها را هم به صورت مدور و هم شطرنجی طراحی می کنند.

³ عنصری رومی برای تقسیم جداره ها.

فضای داخلی با سقف تیرپوش چوبی

تالار چهار ستونی - مجموعه نیسا

به طور کلی **نیارش اشکانیان** ترکیبی از **نیارش اورارتورها** (تیرپوش مسطح) و **عیلامی ها** (تاق دار و منحنی) است.

در زمان هخامنشیان، اشکانیان و اوایل ساسانیان^۴، **تثلیث** یا **خدای سه گانه** را داریم. این تثلیث ایرانی ها عبارت است از **اورمزد** (خدای مزد دهنده سرزمین ها)، **آناهیتا** (خدای آب) و **میترا** (خدای خورشید).

معبد آناهیتا (ایزد آب)^۷، کنگاور کرمانشاه، 253 تا 224 ق.م.^۸:

دارای صفا ای به ارتفاع 7 متر است؛ مصالح آن سنگ تراش و لاشه است و تعداد پله ها در هر طرف 60 عدد می باشد. در غرب این صفا، **پلکانی دوطرفه** (مشابه پلکان هخامنشیان) وجود دارد.^۹ بعد از پلکان یک **رواق دورتادور** با **ستون های شبه دوریک (توسکانی)** داریم. و بعد یک فضای روباز داریم که در مرکز آن **معبد آناهیتا** وجود دارد که پلان آن شبیه **پلان معابد یونانی** است. بعداً این معبد اشکانی، توسط ساسانیان مرمت می شود.

⁴ در زمان **ساسانیان** دین زرتشت وارد ایران می شود.

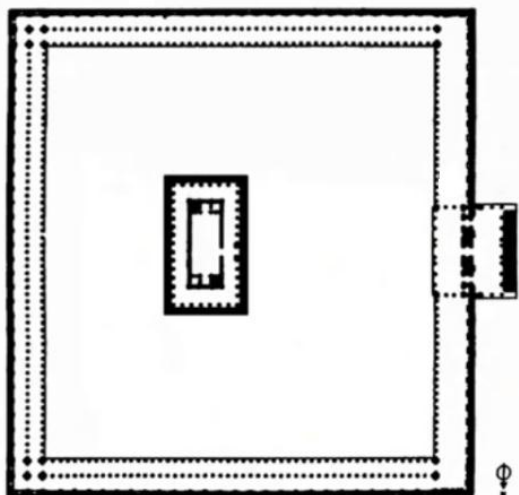
⁵ تمدن های دیگری که تثلیث پرست هستند: اتروریایی ها، هندوها و مسیحیان.

⁶ **آئین میترائیسم** از ایران در تمدن روم نفوذ پیدا می کند و پایه دین مسیحیت است.

⁷ معمولاً بخش عمده ای از سقف معابد آناهیتا روباز است تا بارندگی داخل بیاید.

⁸ پروفیسور پوپ معتقد است این معبد متعلق به دوران **سلوکیان** است.

⁹ در معماری ایران در سه مکان پلکان کم ارتفاع و عریض دارد: زیگورات چغازنبیل، تخت جمشید و معبد آناهیتای کنگاور.

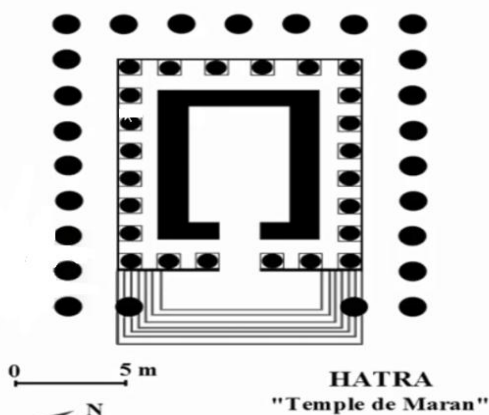

پلان معبد آناهیتا

معبد میترا در کاخ هترا:

این معبد جلوی کاخ هتراست. معبد میترا یا **ماران** جزئی از کاخ هترا به حساب می آید. معبد شخصیتی تماماً **رومی** دارد. به ویژه سلسله مراتب آنکه به صورت **پله (صفه)، رواق و مقصور** است. ¹⁰ ستون های کاخ ایونیک-کرنتی است؛ ستون کامپوزیت هم دارد. علاوه بر این **ستوری شگسته** هم دارد که ابداع رومی هاست.

پلان و سه بعدی معبد میترا

سلسله مراتب معابد رومی عبارت است از: پله (صفه)، رواق و مقصوره. این سلسله مراتب در معابد رومی مانند فروتاویلیس و مزون کاره دیده می شود.¹⁰

www.archmedia.ir